

117
10 (A) (B)

१ अथशब्दमालिका ॥ Shabda Malika
२ स्वादिसान्ध्यः ॥ Swadi Sandhi

117
10 (A)

श्रीगणेशायनमः॥ अथ शदमालिका लिख्यंते । रामो
हरिः करीभूभृद्भानुः कर्तृचन्द्रमाः॥ तस्मिन्वां नमः
वानामादशैते पुं सिनायकाः॥ अक्षरांतः पुं लिंगो रा
मशब्दः । रामः । रामौ । रामाः । रामं । रामौ । रामान् । रा
मेण । रामाभ्यां । रामैः । रामाय । रामाभ्यां । रामेभ्यः । रामा
त् । रामाभ्यां । रामेभ्यः । रामस्य । रामयोः । रामाणां । रामे ।

२
भूभृता। भूभृद्व्या। भूभृद्वि३ भूभृते। भूभृद्व्या। भूभृद्व्यः४
भूभृतः। भूभृद्व्या। भूभृद्व्यः५ भूभृतः भूभृतोः। भूभृतां६
भूभृती। भूभृतोः भूभृत्सु० हे भूभृत्। हे भूभृतौ। हे भूभृ
तः संबोधन॥ उक्तरांतः पुलिं गोभानुशब्दः॥ भानुः।
भानू। भानवः१ भानुं। भानू। भानून्२ भानुना। भानुभ्यो२
भानुभ्यः३ भानवे। भानुभ्यो। भानुभ्यः४ भानो।

१ रामेयोः। रामेषु। ७ हेराम। हेमौरो। हेरामाः। संबोधन। इ
कारांतः पुलिंगो ~~सम्भ~~ हरिशब्दः। हरिः। हरी। ~~हि~~ हरयः।
हरिं। हरी। हरीन्। २ हरिणा। हरिभ्यां। हरिभिः। ३ हरये। ह
रिभ्यां। हरिभ्यः। ४ हरेः। हरिभ्यां। हरिभ्यः। ५ हरेः। हर्योः। ह
रीणां। ६ हरौ। हर्योः। हरिषु। ७ हेहरीरे। हेहरी। हेहरयः॥
संबोधन॥ इतः पुलिंगः करिणशब्दः॥ करी। वरि

णौ। करिणः। १ करिणं। करिणौ। करिणः। २ करिणा
। करिभ्यां। करिभिः। ३ करिणे। करिभ्यां। करिभ्यः। ४
करिणः। करिभ्यां। करिभ्यः। ५ करिणः। करिणोः। करि
णां। ६ करिणि। करिणोः। करिषु। ७ हेकरिन्। हेकरिणौ।
हे। करिणः संबोधन॥ तकारांतः पुलिंगो भूभृच्छब्दः॥
भूभृत्। भूभृतौ। भूभृतः। १ भूभृतं। भूभृतौ। भूभृतः। २॥

भानुभ्यां। भानुभ्यः। ५ भानौः। भाभान्वोः। भानूनां। ६ भानौ। भा
न्वोः। भानुषु। ७ हे भानो। हे भानू। हे भानवः॥ संबोधन॥
ऋकारांतः पुलिङ्गः कर्त्रशब्दः॥ कर्ता। कर्तारौ। कर्ता
रः१ कर्तारिं। कर्तारौ। कर्तृन्। २ कर्त्री। कर्तृभ्यां। कर्तृभिः
३ कर्त्रे। कर्तृभ्यां। कर्तृभ्यः। ४ कर्तुः। कर्तृभ्यां। कर्तृभ्यः। ५
कर्तुः। कर्त्रोः। कर्तृणां। ६ कर्तरि। कर्त्रोः। कर्तृषु। ७ हे क

३ तः। हे क तारौ। हे क तारः। संबोधन। स वारांतः पु लिंगः
चंद्रमस शब्दः॥ चंद्रमाः। चंद्रमसौ। चंद्रमसः१ चंद्रमसं
चंद्रमसौ। चंद्रमसः२ चंद्रमसा। चंद्रमोभ्यां। चंद्रमोभिः
३ चंद्रमसे। चंद्रमोभ्यां। चंद्रमोभ्यः४ चंद्रमसः। चंद्रमो
भ्यां। चंद्रमोभ्यः५ चंद्रमसः। चंद्रमसोः। चंद्रमसां६
चंद्रमसि। चंद्रमसोः। चंद्रमसु७ हे चंद्रमः। हे चंद्रमसौ। ३

हे चंद्रमसः॥ संबोधन॥ सकारांतः पुलिंगः सत् स्थिवरा
बः॥ तस्थिवान्। तस्थिवांसौ। तस्थिवांसः॥ तस्थिवांसं।
तस्थिवांसौ। तस्थुषः॥ २ तस्थुषा। तस्थिवद्भ्यां। तस्थि
वद्भिः॥ ३ तस्थुषे। तस्थिवद्भ्यां। तस्थिवद्भ्यः॥ ४ तस्थुषः।
तस्थिवद्भ्यां। तस्थिवद्भ्यः॥ ५ तस्थुषः। तस्थुषोः। तस्थुषां
६ तस्थुषि। तस्थुषोः॥ ७ तस्थिवत्सु। ८ हे तस्थिवान्॥

सरित्तनंतरं ॥ सुप्रावृद्ध्य शरच्चैवदशैतास्तीषु नायकाः
॥ आवंतस्ती लिंगो जायाशब्दः ॥ जाया । जाये । जायाः ।
जायां । जाये । जायाः २ जायया । जायाभ्यां । जायानिः । ३ ।
जायायै । जायाभ्यां । जायाभ्यः ४ जायायाः । जायाभ्यां । जा
जायाभ्यः ५ जायायाः । जाययोः । जायानां ६ जायायां ।
जाययोः । जायास्तु ७ ॥ हे जाय हे जाये । हे जायाः सं ८
बोधन ॥ इकारात्तस्ती लिंगोरु ७ चि शब्दः ॥ रुचिः ।

४ हेतुस्थिवांसो हेतुस्थिवांसः॥ संबोधन । तकारांतः पुलिंगो
भगवच्छब्दः । भगवान् । भगवंतौ । भगवंतः । १ भगवंतं । भ
गवंतौ । भगवतः । २ भगवता । भगवभ्यां । भगवद्विः ।
३ भगवते । भगवभ्यां । भगवभ्यः । ४ भगवतः । भगवभ्यां
भगवभ्यः । ५ भगवतः । भगवतोः । भगवतां । भगवति । भ ४
भगवतोः । भगवत्सु । ७ हे भगवन् । हे भगवंतौ । हे भगवं
तः । संबोधन । नकारांतः पुलिंगो आत्मशब्दः ॥ ४५ ॥

आत्मा । आत्मानौ । आत्मानः । १ आत्मानं । आत्मानौ । आ
त्मनः । २ आत्मना । आत्मभ्यां । आत्मनिः । ३ आत्मने । आ
त्मभ्यां । आत्मभ्यः । ४ आत्मनः । आत्मभ्यां । आत्मभ्यः । ५ आ
त्मनः । आत्मनोः । आत्मनोः । ६ आत्मनि । आत्मनोः । आत्मसु
७ हे आत्मन् । हे आत्मानौ । हे आत्मानः । संबोधन ॥ इति पु
लिंगः ॥ अथ स्त्रीलिंगः ॥ जायारुचिर्नदी धेनुवर्गिणी

रुची। रुचयः। रुचि। रुची। रुचीः। २ रुच्या। रुचिम्यां
रुचिभिः। ३ रुच्यै। रुचये। रुचिम्यां। रुचिम्यः। ४ रुच्याः।
रुचेः। रुचिम्यां। रुचिम्यः। ५ रुच्याः। रुचेः। रुच्योः। रु
रुचीनां। ६ रुच्यां। रुचौ। रुच्योः। रुचिषु ७ हे रुचे। हे
रुची। हे रुचयः। संबोधन ॥ इव तस्त्री लिंगानदी रा
६ नदी। नद्यौ। नद्यः। १ नदी। नद्यौ। नदीः। २ नद्या। न

दाभ्यां। नदीभिः नद्यौ। नदीभ्यां। नदीभ्यः। ४ नद्याः। न
 दाभ्यां। नदीभ्यः ५ नद्याः। नद्योः। नदीनां ६ नद्यां। न
 द्योः। नदीषु ७ हेनदी। हेनद्यौ। हेनद्यः संबोधन॥
 उकारांतः स्त्रीलिङ्गो घेनुशब्दः घेनुः। घेनू। घे
 नवः। १ घेनुं। घेनू। घेनूः। २ घेनू। घेनुभ्यां। घेनु
 भिः। ३ घेनू। घेनवे। घेनुभ्यां। घेनुभ्यः। ४ घेनू।

ल.रु.व. नूनः २ मया आवाभ्यां अस्मासिः ३ मस्येमे आवाभ्यां नौ अस्माभ्यं नः ४ मस्ये आवाभ्यां अस्मत् ५ मम मे आ
 वयोः नौ अस्माकं नः ६ मयी आवयोः अस्मासु ॥ ७ ॥ दकारांतो युष्मद्यद् ॥ त्वं युवां युयं १ त्वां त्वा युवा
 वां युष्मान् वः २ त्वया युवाभ्यां युष्मासिः ३ तुभ्यं ते युवाभ्यां वां युष्मभ्यं वः ४ त्वत् युवाभ्यां युष्मत् ५
 तव ते युवयोः वां युष्माकं वः ६ त्वयि युवयोः युष्मासु ॥ ७ ॥ मकारांतु लिंगोद्देशः ॥ अयं इमो
 अस्य अनयोः इमे १ इमं इमो इमान् २ एनं एनौ एनान् ३ अनेन एनेन आभ्यां ऐतिः ४ अस्मै आभ्यां ऐ
 भ्यः ५ अस्मात् आभ्यां ऐभ्यः ५ अस्य अनयोः एनयोः एषां ६ अस्मिन् अनयोः एनयोः एषु ॥ ७ ॥ वि
 लिंगः ॥ इयं इमे इमाः १ इमो इमे इमा एनो एने एना २ अनया एनया आभ्यां आसिः ३ अस्त्ये आभ्यां आ
 भ्यः ४ अस्त्याः आभ्यां आभ्यः ५ अस्त्याः अनयोः एनयोः आसां ६ अस्त्यां अनयोः एनयोः आ
 सु ॥ ७ ॥ नपुंसकः ॥ इदं इमे इमानि १ एनरपि २ एनत् एने एनानि २ अनेन एनेन आभ्यां आसिः ३
 अस्मै आभ्यां ऐभ्यः ४ अस्मात् आभ्यां ऐभ्यः ५ अस्य अनयोः एनयोः एषां ६ अस्मिन् अनयोः
 एनयोः एषु ॥ ७ ॥ यद्यद् ॥ एतौ एते १ एतं एनं एतौ एनौ एतान् एनान् २ एतेन एनेन ए

ताभ्यां एतैः ३ एतस्मै एताभ्यां एतेभ्यः ४ एतस्मात् एताभ्यां एतेभ्यः ५ एतस्य एतयोः एनेयोः
 एतेषां ६ एतस्मिन् एतयोः एनेयोः एतेषु ॥७॥ स्त्रीलिङ्गः ॥ एषा एते एता १ एतां एनां एते एने एनो २ स्त्रीलिङ्गः
 एतया एनेया एताभ्यां एताभिः ३ एतस्यै एताभ्यां एतस्मात् एताभ्यः ४ एतस्याः एताभ्यां एताभ्यः ५
 एतस्यां एतयोः एनेयोः एतासु ॥७॥ सकारांतः पुलिङ्गो अद्देशद्वयः ॥ असौ अम् अमी १ अमुं अ
 म् अम् २ अमुना अमुभ्यां अमीभिः ३ अमुष्मै अमुभ्यां अमीभ्यः ४ अमुष्मात् अमुभ्यां अमी
 भ्यः ५ अमुष्य अमुयोः अमीषां ६ अमुष्मिन् अमुयोः अमीषु ॥७॥ स्त्रीशब्दः ॥ असौ अम् अम् १
 अमुं अम् अम् २ अमुष्मै अमुभ्यां अमीभिः ३ अमुष्मै अमुभ्यां अमीभ्यः ४ अमुष्मात् अमुभ्यां अ
 मीभ्यः ५ अमुष्य अमुयोः अमीषां ६ अमुष्मिन् अमुयोः अमीषु ॥७॥ नपुंसकः ॥ अस्मै अम् अमी १
 अमुं अम् अम् २ अमुना अमुभ्यां अमीभिः ३ अमुष्मै अमुभ्यां अमीभ्यः ४ अमुष्मात् अमुभ्यां
 अमीभ्यः ५ अमुष्य अमुयोः अमीषां ६ अमुष्मिन् अमुयोः अमीषु ॥७॥ ११ ११ ११ ११ ११ ११

या

ल-रुपावली नाम्नः नाम्नो नाम्नां ६ नाम्निनामानिनाम्नोः नामस्तु ७ हेनामहेनामनिहिनामार्तिः ॥
इकारांत न पुंसकलिंगो मनोहारिश्च ॥ मनोहारिमनोहारिणी मनोहरीणी पुनर
पि २ मनोहारिणामनोहारिभ्यामनोहारिभिः ३ मनोहारिणामनोहारिभ्यामनोहारिभ्यः ४
मनाहारिणामनोहारिभ्यामनोहारिभ्यः ५ मनोहारिणामनोहारिणो मनोहारिणां ६
मनोहारिणो मनोहारिणो मनोहरीषु ७ मनोहारिमनोहारिणी हेमनोहरीणी ॥
यंबुद्धिः ॥ ॥ सखातद्यश्चयायचकः कर्कौत्वमहंत्वयं ॥ नेयंवेदं वैषवैषाचैतच्छासा
वसावदः ॥ १ ॥ तच्छब्दकारांतः पुलिगः ॥ सः तौते ॥ तंतौतान् ॥ तेनताभ्यांतैः ॥ तस्मैताभ्यांते
भ्यः ॥ तस्मात्ताभ्यांतेभ्यः ॥ तस्यतयोत्तेषां ॥ तस्मिन्तयोः तेषु ॥ स्त्रीश्च ॥ सातेताः ॥
ततेताः ॥ तयाताभ्यांताभिः ॥ तस्यैताभ्यांताभ्यः ४ तस्मात्ताभ्यांताभ्यः ५ तस्यतयोः तास्य
तस्मिन्तयोः तामु ७ ॥ नपुंसकः ॥ तत्तेतानि १ पुनरपि २ तस्यैताभ्यांतेनताभ्यांतैः ३ ॥

तस्मैताभ्यांतेभ्यः ४ तस्मात्ताभ्यांतेभ्यः ५ तस्यतयोःतेषां ६ तस्मिन्तयोःतेषु ७ ॥ इकारांतपुलि
 गैराब्दः ॥ यः यौये १ यंयोयन् २ नयाभ्यांयेः ३ यस्मैयाभ्यांयेभ्यः ४ यस्मात्ताभ्यांयेभ्यः ५ यस्य
 ययोःयेकां ६ यस्मिन्तयोःतेषु ७ ॥ स्त्रीशब्दः ॥ यायेयाः १ यांयोयाः २ ययायाभ्यांयाभिः ३ यस्मैया
 भ्यांयाभ्यः ४ यस्याभ्यांयाभ्यः ५ यस्याःयायोःयासां ६ यस्यांययोःयासु ७ ॥ नपुंसवत् ॥
 यंयेयानि १ पुनरपि २ येनयाभ्यांयेः ३ यस्मैयाभ्यांयेभ्यः ४ यस्मात्ताभ्यांयेभ्यः ५ यस्यययोः
 येषां ६ यस्मैययोःयेसु ७ ॥ मकारांतपुलिगोकिमराब्दः ॥ कः कौके १ कं कौकान् २ केनकाभ्यां
 कैः ३ कस्मैकाभ्यांकैभ्यः ४ कस्मात्काभ्यांकैभ्यः ५ कस्यकयोःकैषां ६ कस्मिन्कयोः
 केषु ७ ॥ स्त्रीशब्दः ॥ काकेकाः १ कांकेकाः २ कयाकाभ्यांकाभिः ३ कस्यैकाभ्यांकाभ्यः ४ क
 स्याःकाभ्यांकाभ्यः ५ कस्याःकयोःकासां ६ कस्यांकयोःकैसु ७ ॥ नपुंसकः ॥ किंकैकानि १
 पुनरपि किं २ केनकाभ्यांकैः ३ कस्मैकाभ्यांकैभ्यः ४ कस्मात्काभ्यांकैभ्यः ५ कस्यकयोःके
 षां ६ कस्मिन्कयोःकेषु ७ ॥ इकारांतःअस्मत्प्राद्वः ॥ अहंआवांवयं १ मामाआवांनौअस्मा

॥६॥

स्ति

॥६॥

तोतेप्रथमा ॥१॥ त्यातें त्याप्रतिद्विया २ तेणें तें कळून तृतीया ३ त्याकारणें तदर्थ
चतुर्थ ४ त्यापासून त्यास्तव त्याहून पंचमी ५ त्याचें त्यास वष्टी ६ त्याचा ठाड्यावि
षय त्यामध्ये तो प्रसंग सप्तमी ॥७॥ ॥४५॥ इति लघुरूप्यावकी समाप्तः ॥४६॥ ॥
अदु आतनु आकिय प्रथमा १ अदनंनु आतनंनु आकियंनु द्वितीया २ अदरिंद
आतनिंदा आकियिंदा तृतीया ३ अदरगोस्कर आतनगोस्कर आकिय
गोस्करचतुर्थ ४ अदरदशिंदा आतनदशिंदा आकियदशिंद पंचमी ५ अद
दं अदरा आतना आकिया वष्टी ६ अदरद्वि आतनद्वि आकियद्विसप्त
मी ७ यत्तो यत्ते संबुधिः ॥

११६

११६१६

११७
१० (A)

११८

कल्यावरियशोवषविल देवद्विज्ञारिरडविल धर्मनयपरस्वभक्त
हर्षविल ८६ बाहिन्यधिपशताचेहननयरस्परणांतकरवील
सुगतिस्सुकीर्तीकरवीं समरहतस्वाहितोसिवरवील ८७ यश
गात्माओत्तातेपरिपाढायाजगतवसवील अंतीसंतीस्तवि
ल्याश्रीचेंकुंठीतयासिवसवील ८८ नष्टायुनष्टमतिजेत्याहीद्या
यानिकामहव्यास प्रभुआपणहोइलकिं दीतत्राणीनिकाम ८९
मोहायाअस्तश्रुतिनिष्ठात्यांचीसमूळउडवाया मयरचितालक्षित
गतिसंश्रिततेरुसरिबुडवाया ९० भर्तोसाधुजनाचाकल्युनिपारवड
वेषहाश्रय मार्गस्यणेलश्रुतिमतदूषिलक्षणतिलबुधतयाबुध १
गरुडरुणप्रभुकळिच्याअंतीहोइलकल्लियांनावे त्यासिसकळपा
खंड्यांतदिवाकरअसेचिवांनावे ९२ बदलोसंदेपेहेक्षितिचे
परमाणुगगिलपरिअंत प्रभुवीर्याचाकोणहालागेनागणुनि
भागलेसंत ९३ तेमात्रसुधीजाणतिमावाइतुकेंचिजेअज्ञाभ

लें मजलेखजेष्टापरिमक्तिप्रेमेसजोनिहसजले ९४ बात्पापरमेशाच्या
 जाणेमीदासयोगमायेतें किंमगवानभवइतुकेंज्ञानमजजोसदेवत्वाये
 तें ९५ सकृजमल्लाहादिकजालेप्रमुलाभजोनिबहुतरते तेहिज्ञानक
 दुर्लभशब्दज्ञानेसजोनिबहुतरते ९६ देवाद्येमजकृथिलेअभिप्रावत
 स्वयेचितुजलाहें संक्षेपेम्पाहिताकवणपुरुषलेनहितपुजलाहे ९७
 बानारदासपात्रीअर्पुनियातूकरीविपुलयातें होइलहेजीवांचाजो
 कामप्रमुखत्वारिपुलयातें ९८ मद्यपिहेअभिपगल्लीलामायाथया
 तथापिकवी इतेंगावुनितरतो सकृज्ञानमनातहरिकथाविवची ९९
 नलिनप्रभवापासुनिमुनिमुनिपासुनिसकृपात्रसरसाजे तेमज
 सांगुनित्हांस्वयरोतोभूमिजेविभूतसरसाजे १०० मोक्षामरु
 क्षाच्याभागवताआलवालवलयार्ते सांगतुल्लीमजकडेतापाच्या
 चालवालवलयार्ते १ मगवाशुकसांगेज्यापक्षीआत्मभवतदा
 धारा शोधुनिविधिविचिंताकरिअमृताचीलाधलातदाधारा २

द्वितीयपदव्यावर्तकः नत्वं रवं उपरश्चिभावः ॥ उत्त्वहृष्ट्यासिद्धत्वादिति ॥ आश्रयार्थसिद्धिमिति भाष्योक्तेः परिभाषादृष्ट्याव्यतिरेका
 सिद्धत्वेपिति ॥ ननु अन्यत्र विपाद्यामतरंगपरिभाषाप्रवृत्त्यभावस्य सिद्धिर्नास्तीति चेत्तत्त्वादिभिरुक्तं ॥ तेन विरुद्धत्वात् ॥ नन्वांतरंगादेः सत्त्वादेः
 क्षण्यस्य सत्त्वेन विशेषरतिवाच्यं एवंमपि परिभाषादृष्ट्याः सिद्धत्वस्य उच्यते न स्वहृष्ट्याः सिद्धत्वेपि रदमसंगतमेवारेयेऽधिष्ठनस्य
 ज्ञानस्य कारणत्वेन तदभावादिद्विचिन्नेन कार्यकालपक्षे विपाद्यांतत्त्ववृत्तिरिति मतेनास्य ग्रंथस्य सत्त्वोक्तं ॥ एवंच परिभाषादृष्ट्याद्वयोर
 पिसिद्धत्वासिद्धत्वप्रतिपादकेन किंचित्कष्टमत्र व्याख्यानेन क्षतिरित्याधारभ्यप्रतिपादनादित्यतस्यानभावः ॥ नस्तदिति ॥ कार्यकालपक्षे
 शनिशेषः स्वहृष्ट्यासिद्धत्वेपिति ॥ असिद्धत्वे प्राप्तपीत्यर्थः संभवादिद्वि ॥ कार्यकालरतिभावः ॥ अंतरंगस्येति ॥ यथोद्देशोद्देश्यः ॥ इति सिद्धस्य
 गतिश्चिंतनीया यद्वाविप्रतिषेधे परमित्यस्यापि अप्राप्तौ प्राप्त्यां पुनस्त्या ॥ सिद्धत्वेपित्प्रवृत्तये विप्रतिषेधइत्यस्याः प्रवृत्तौ गृहीतायां
 असिद्धपरिभाषायां विपाद्यामपि प्रवृत्तिर्भाष्यकारास्वीकुरित्याशयस्तदेतद्व्यति ॥ स्पष्टभाष्येति ॥ वाक्यस्योद्देश्येति ॥ आस्मिन्ननुव
 र्तमाने दूराद्भूतेनेत्यनेनेत्यर्थः स्पष्टभाष्येति ॥ अतोरारितिरिच्छेत्तद्व्यति ॥ नन्वेवं पुनः प्रगृह्यते इति सूत्ररुचिविवरणविरोधः तद्य
 ह पुनस्त्यासिद्धत्वज्ञापनात् विप्रतिषेधात्पूतेकृते प्रकृतिभावः देवदत्ता अत्रत्वं मसिद्धिति भाष्यमुपादाय पुनस्त्यैकपदाश्रयत्वा
 दंतरंगत्वादेर्कोटशस्य तु पदद्वयार्थमत्वेन बहिरंगात्वादिद्विचिन्त्यमिति केयदः तत्र हि पुनस्त्यवाक्यत्वस्य पादकपदान्तरसापेक्षतया
 एकादेशसमत्वाच्चित्तमचिन्त्यमिति विवरणे उक्तं एतच्च स्मृता इत्यादि पुनोत्तरंग उत्त्वबहिरंगमित्यनेन स्पष्टमेव विरोधइति चेन्न ॥

एकवाक्यसापेक्षपुनस्त्य अंतरंगत्वेन वाक्यद्वयसापेक्षैकदेशस्य बहिरंगत्वेनेत्येवं केयदेन वक्तव्ये एकपदसापेक्षत्वेनांतरंगत्वं पदद्वयसापेक्षत्वे
 न इत्येवं केयदोक्तं चिन्त्येवेत्याशयात् वाक्यस्यैकपुनस्त्यैरेव दत्ता इत्यस्यैहीति इह शेषपूरणस्यावश्यकत्वात् भाष्यकारस्य तु अन्यमपि
 प्रायः ॥ यावत्पर्यन्तरं पुनस्त्यसिद्धत्वाभावः तावन्विपाद्यानपरत्वांतमंतरंगविचारः तस्मात्सिद्धत्वं ज्ञाप्यमेव ज्ञापिनेनु सिद्धत्वेतयोस्तत्त्वा
 दयः तत्र निनिगमनो विरहेणानजानंतयैपरिभाषया च फले विशेषाभावेन च परत्वादित्येवोक्तं नंतरंगत्वमुक्तं मित्यलंबिस्तरं ॥ अश
 द्वाहं तद्वद्वेति पूर्वनिपातकरणमनित्यं इत्यर्थइति इदं सूत्रे ओकारांतानुकरणपक्षे अत्र पक्षे शास्त्रबाधकल्पनापत्त्या गोरवादहवस्तुत
 इति लक्षणवशात् संपन्नरांतानामेव अनुकरणमित्यर्थः एकंचलाक्षणिकत्वाविशेषाद्वार्तिकनिष्पन्नानां निपातानां ग्रहणं सिध्यत्येव वि
 भेरित्याद्येकदेशस्य तु अनर्थकत्वात् न ग्रहणमिति भावः न्याय एवेति एवंच सौचत्वाच्छास्त्रबाधेनेति भावः ॥ आनुमानिकादेशस्य रामेत्य
 स्येति यद्यप्यानुमानिकस्थान्यादेशभावः सप्रत्यस्यार्थवत्वात्तत्रैव वक्तुं शक्तः तथापि अर्थवत्वाभावेन तद्विष्टरामेत्यादेशत्वेन तत्रैव स्थानि
 बद्धावकल्पनमिति भावः प्रत्ययनिमित्तेति प्रकृतेरित्यर्थः ॥ अतएव नरपनिर्भिन्नइत्यत्रैसन प्रकृतेतु प्रत्ययविशिष्टपदसंज्ञानप्रकृतेरि
 त्यर्थः प्रत्ययलक्षणाभावइति भावः इतिदिगिति विस्तरस्तु अन्यत्र दृष्टव्यः ॥ नानर्थकइत्येव तत्र प्रत्यारव्यानाह अवग्रहणेति अश्वया
 वस्येति यदेतद् धात्वन्वयव एवेति तोयादिभ्यो णिच्चादिषु तत्संनयोनतत्रादिलोपालोपयोर्यत्रोफेस्थानिवत्त्वनिषेधात् किपिपरतः
 लोपोव्योरितिलोपेतदसंभवइति भावः स्मृतावच्युतेत्यादौपि स्मृतउः येन स्मृतौः स्मृतांवातीति स्मृतौववृक्षवृत्त्यादौरिति भावः वि

धेदात्लोपः शाकल्यस्येत्यनेन गार्ग्यश्रुतेरिति शाकरायनमतेतयोविधानादिति भावः पूजार्थमिति आरंभसामर्थ्यान्नित्यत्वे सिद्धेन त्पूजार्थमे
 व अन्यथा लोपः शाकल्यस्येत्यनेनैव विकल्पसिद्धेः न च स्वमतप्रच्यवः इत्यामपिलोपस्यैस्मृतत्वेन तद्विषयाभावात् न चैवमपिलोपः शाक
 ल्यस्येव त्वेव नित्यं स्यादिति वाच्यं । निषदाद्योपम्ये इत्यादिनिर्देशात् तस्यैवैकल्यिकत्वानुमानात् न चैवंगार्ग्यग्रहणाकरणे लघुप्रयत्नेऽपि स्या
 त् इति वाच्यं तद्विधानसामर्थ्येन तयोर्लोपाकरणात् अनाभिधानादिति वृक्षवादित्यत्वात् भोराद्यनुवृत्तिः पूर्वसूत्रे पितृधनयन्नाह लोपः
 शाक्रेति सिद्धांते ओकारांते अनेन नित्यत्वात् प्राद्वर्णमात्रविषयलोपः शाकल्यस्येतीति भावः तदनुवृत्तीति भोरादीनां एवं च हलिसर्वेषामि
 त्यत्र तदनुवृत्तिमंडूकपुल्याभाष्यानु रिमते प्राचामने तु धात्वन्वयवयोस्तत्रैव संभवेन हलीत्यत्र फलितार्थकथनं तद्विचक्षणमिति ध्येयं अ
 त्तरुचिस्तु उत्तरसूत्रे अर्थाधिकारादिहापि संभाव्येतेति हि अन्ये तु उन्नतिरित्येव्यं चित्पस्य चारितार्थेन लघुप्रयत्ने उन्नये
 तिस्यादित्याशंकायां व्योर्लघु इत्यनो व्योरित्यनुवर्तते । तच्च तत्रोद्देश्यसमर्पकत्वादलघुप्रयत्नार्थकं अधिकाराच्चेहापि न येति समा
 दधुः । इमो हस्वादिनि । ननु वेजः क्षिपिसंप्रसारणे तु किंच उदिति संपेषत्वतु कोरित्यसिद्धत्वं तु किं पदान्तपदाद्योरितिवचनात् एवं च
 तंत्रयुदिति अत्रलोपसंज्ञादकमेव इति स्यात् अतएव प्रतिपदोक्तपरिभाषापिन प्रवर्तते इति चेन्न परिभाषात्वात् प्रापत्याभाषाप्रामोण्ये
 न तत्रलोपाभावस्येष्टत्वानुमानादित्याहुः अनुवर्तते इति मंडूकपुल्या अस्यासिद्धत्वादिनि ॥ प्रकरणे प्रकरणमिति पक्षस्तद्विधित
 वेति भावः न चैवमपितस्यैवैकल्यिकत्वेन तस्यासिद्धत्वान्नित्यत्वेन हलीत्यनेन निर्वाह लोपाभावपर्यंतं तस्य व्यापारसत्वेन हलिस

॥११

10(B)

श्रीः ॥ यशोवेति ॥ ससजुषोरित्यत्रोकारेण चारणंतुरोः स्फुटिका म्येरोरेवेत्याहो विशेषणार्थमेव स्यात् ॥ अन्यथा स्फुटिका म्ये च खोजसि
 ति विहितरोरभावेन तत्संगतिः स्पष्टेवेति भावः । उत्त्वगुणयोरिति ॥ चक्ष्यमाणरीत्यालं विधित्वस्याभाव उल्लेखतो विच्छानिवत्त्वा
 त्त्वत्वाप्राप्तिरेवतिगुणोपादानं ॥ व्याख्यानादिति ॥ चासुपीत्यतः स्फुटित्वानुवृत्तेनेति उः प्रत्ययोर्ग्रहणं स्फुटामपि आदित
 प्रत्ययोर्न ग्रहणं । तस्मान्छसोनेति लिङ्गात् ॥ अतएक शेषणेकः प्रथमाशब्दः स्वार्थपरः द्वितीयलक्षणाद्वितीयापरः इ
 ति भावः । न चैवं सर्वेण ग्रहणं व्यर्थं पूर्वसूत्रे वाकः सवर्ण इत्यत दीर्घपदानुवृत्त्या सिद्धेरत आह सवर्णोति ॥ पूर्वस्यादीर्घत्वा
 दिति पूर्वोच्यदीर्घः तच्च जसि ओडि च निषेधेनैव भाव्यं शासिधात्वाकारलोपेन भाव्यं ॥ अन्यच्च सवर्णदीर्घोपि विशेषो नास्ति
 यद्यपि ईकारांते ऊकारांते संभवस्तथा पित्रासि पूर्व इत्येव वक्तव्ये सामान्यरूपेण प्रथमयोरुपादानं अनर्थकं स्यात् तत्सामर्थ्या
 त्पूर्वपदस्य सजातीयपरत्वं भविष्यतीति भावः । ब्रह्मिहंतुरिति तो इत्यस्य पूर्वत्र क्रमादेव मुक्तं ॥ एतेन प्रकृतलक्ष्येण गणहंतुरि
 ति वक्तव्ये ब्रह्मिहंतुरित्युक्तिः रामावित्यस्येदं व्याख्यानमिति भ्रमेणेति यास्तं । अतएव गुणहंतुपाठे शिवोर्च्य इत्याशये
 न योजयामिति मान्याः । हे पयो ह पयोरेति चापपाठः पयो ह पयोदेति पाठः भाष्ये तथैवोक्तं ॥ अतएव हे हयोरिति नि
 यमात्कथं तस्य पुत इति शंको नैत्याहुः ॥ एकपदस्येति । गतिकारकोपपदेति भावः । समस्तैकपद इत्यर्थः । एकपदशब्दो

प्रामाण्येन प्रतिलक्ष्यलक्षणोपलब्धेन हलादिशेषणकैरेलोपस्य प्रतिपदोक्तस्त्वमिलाशयः पर्जन्यन्यायेन पूर्वमभासद्वस्त्वतनोऽनेन
 दीर्घलक्ष्यलक्षणन्यायेन पुनः इत्येनस्यादिति बोध्यं लोपस्येति तस्य चेत्यर्थो बोध्यः शोरिदोदेलोप इत्यनयोराश्रयात् सिद्धत्वे
 न पुनारमत इत्यत्रेकपरत्वात् संभवेन च ढत्वस्यासिद्धत्वेन च परत्वं कापिन संभवतीत्यत आह देति न च गललिट् दोक्त इत्यादौ
 तत्संभवः पूर्वस्य विशेषापेक्षत्वे आह अजर्घा इति ततदिति । सिपिधातोरित्यादीत्यर्थः एतत्सूत्राग्रहणेति पूर्वोक्तिभाष्योक्तम्
 राहरणादिभिः एतेन हलङ्ग्यापः सौरिति सूत्रं मनोरमोक्तमादाय हलङ्ग्यापः सति सिंहल इति सूत्रं कार्यं अतएवाविभारात्
 मित्यत्र ढलोप इति दीर्घासिद्धिरिति शहरलोक्तमप्यास्तं तने पितृराज्यमित्यनेन वेलक्षण्याभावात् एवं च हलङ्ग्यापः सौरिति
 मनोरमोक्तमेव साधक इत्याहुः परे लुपित्तरटयमूषरध इत्यादिभाष्योदाहरणप्रामाण्येन सलोपं विधाय यकारान्त्सस्येत्प
 त्रोपस्थितपूर्वत्रासिद्धमिति सूत्रं सूत्रं पूर्वग्रहणेनाग्रहणे बीजाभाव इति शहरत्वाशय इति न पूर्वापरविरोध इत्याहुः आप
 कादित्यादिना लोकि कन्यायस्य संग्रहः क्वचिदिति एक- कार्यद्वयशून्य इत्यर्थः यत्तु कैयटे इदं सूत्रं नियमार्थमिति सकृद्भूते
 न्यायसिद्धिः जातिपक्षे विध्यर्थमिति पुनः प्रसंगविज्ञानमिति तदन्यत्र सम्प्रकृष्टपितृतत्तत्त एवावधार्य तस्मात्कचित्प्रास्त्री
 यदृष्टान्ताश्रयणं क्वचिल्लोकि कदृष्टान्ताश्रयणं तत्राद्ये आह तत्र युगपदिति अंत्ये आह यद्वेति तातडि पुनधिभवतीति इदं स्थानि

वत्सूत्रभाष्यविरुद्धं । तत्र हिलोडादशोशाभावजशावधित्वाहेलोपैत्वप्रतिषेधो वक्तव्यः । शिष्टात्तरहतात्तरभित्तात् कुरुनात् स्तात्तरत्युदाहर
 नेषु तातडि परत्वालोडादशोक्तं तेषां तातनाशाभावादीनां प्रतिषेधविधौ च सकृद्वर्तित्वान्यायेन यार्तिकं प्रत्याख्यातं किंचैवमादौ यदि पुनः
 प्रसंगविज्ञानस्यात्प्रथमप्रवृत्तौ अपरशास्त्रस्य प्रवृत्तिर्लक्ष्ये वाधिता स्यात् तस्मात्सकृद्वर्तित्वान्यायस्येवायं शेष इति अत्र
 तत्र प्रदीपे स्पष्टमिति केचिदाहुः उ. मो. क्त्वा इति इदमपि भाष्ये एकदेशकृत्तिरिति पाठक्यं यथा वाक्यभेदेनैवेति भागुक्तरीत्या का
 र्यविरोधज्ञानोत्तरास्य प्रवृत्त्यात् दोषकस्य प्रागवश्यकत्वात् एतदर्थमपि कार्यग्रहणं बोध्यं यथादेशे वाते पूर्वत्र उ. गृह्णति यं यस्तु य
 थोदेश एव पारभाषयोः पूर्वोपर्यन्तकार्यकाल इति प्रदीपखंडनाय प्रवृत्तः अन्ययोभयोः परिभाषयोरेकदेशं सूत्रेन परत्वाभावः
 स्पष्ट एव परं लुपित्तरटययुक्त्या तस्यैकदेशकृत्तित्वस्य स्पष्टमेवेति दिक् । प्राचामतेत्याह स्थानिवत्त्वेनेति अत्रिधित्वेति एवं देवाः
 संतीत्यत्राप्युक्तं यत्तु स्थान्यलसाधारणधर्माश्रयणे एव स्थानिवत्त्वनिषेधः अन्यथा अग्री इतीत्यादौ प्रागुक्तदोष इत्यस्वर
 सादाह इत्यपत्तारितं तन्न तत्रादिबदित्वेव द्विवचनत्वस्य सिद्धेः नावातादृष्यातिदेशादित्यनेन वर्णमात्रवृत्तिधर्मस्यानतिदेशात् । नहि
 द्विवचनत्ववर्णमात्रवृत्तिधर्मः तत्र माननिवशास्य सत्वात् पंचम्यभावेन विहित इति व्याख्यानं दुर्बलं अवयवत्वं त्वसंभविरोः प्रायत्वा
 त् अर्थद्वारकसंबधोऽयुक्तो गौरवादाह । एतदोरनंतर इति बहुलग्रहणात् क्वचिल्लोपं विना पादहरणे पि भवतीत्यंगीक्रियते सास्मा अ
 रमित्यादौ तदा किमवधारणेन बाहुलकात् क्वचित्प्रवृत्तिरेवांगीक्रियतां तावता विसाहजमेत्यादिसिद्धेः अतएव परममूले अथे

बोहंतं देवाह एवं चेत्यादिना अलमिति विस्तस्तु भावप्रकाशाद्वंगतव्यसुधीभिरिति ७३ इति स्वादिसांघेः श्रीशंकरः प्रसीदतु
श्रीशंकराय नमः

117
10(13)

वैधामित्यस्यानापत्तेः यद्वाऽसिद्धत्वादनियन्तत्वात् अत्राप्येत्यर्थः अप्राप्तिश्च ओकारसाहचर्येण हलिसर्ववामित्यस्याचर्ण
पूर्वके लघुप्रयत्ने अस्वीकारात् एवं च तद्वाधादित्यस्य साहचर्यवाधादित्यर्थः । यद्वा प्रकरणे प्रकरणमसिद्धमिति पक्षे परत्वाद्
हलिसर्ववामिति प्राप्ते अत्र ग्रहणप्रत्यारव्यानात् लोपः शाकल्यस्येत्यस्यान्तरंगत्वेनासिद्धत्वादित्यर्थः यद्वा प्रकरणे प्रकरणमसिद्ध
इति पक्षे च स्फुटो वैकल्पिके प्रवृत्ते निमित्तनेत्यर्थस्योक्त्या लङ्प्रत्ययस्य ध्वनितत्वाद्यथा क्तमेव क्तं जेहि गेल इति सिध्यर्थे
अचिविभाषा इत्यस्य व्यवस्थितविभाषात्वपरत्वमेवेति विभाषेति सूत्रभाष्ये चान्नमानं अन्यथा चिविभाषेत्यस्याभावे निमित्तो
यादौ इत्यप्रवृत्त्यैव सिद्धौ तद्वैयर्थ्यं स्पष्टमेवेत्याहुः अस्तु अनेन विभाषापूर्वणानित्याभविष्यतिलवणीकृत्येति साक्षात् प्रवृत्तीति न
इत्यर्थे निर्देशासंगतिः स्पष्टमेवेति भावः ननु प्रत्ययग्रहणं चेत्तत्र न चैव सिद्धे अपूर्वज्ञापनं व्यर्थमित्याह लक्ष्येति न दोष इति ते
न ह्यपक्षोर्णधालुतकारस्य न तत्त्वं अन्यथानिष्ठांतस्य तस्येत्यर्थे न रापत्तिः प्रवृत्ते च तस्मिन्निनिपरिभाषया स्फुटिपर इत्यर्थे
न स्य च नियमेनावध्यांकांशाभामङ्गुल्यादेरेवोपस्थितस्यावधित्वेनान्यथात्वं चम्यन्तविशेषणत्वं स्पष्टमेवेत्यहहृत्वररे ॥
अतिदेशस्यैकदेशविकृतन्यायेनेत्यर्थः अनीयरपचनीयमित्याहौ च चारेति व्यधिकरणचङ्गीहिपर्यन्तानुधावनपरभाष्य